

Nr 61

Av herr Ohlin m. fl., om åtgärder till hjälp åt ensamstående.

(Lika lydande med motion nr 43 i Första kammaren)

De ensamstående utgör en stor grupp. Om man räknar ihop ogifta, fränskilda och änkor/änklingar uppgår det totala antalet ensamstående över 21 år till närmare 1½ miljon. De ensamstående i arbetsför ålder utgör ca 1 miljon.

Denna grupp, vars storlek gör att den knappast kan kallas för en minoritet, behandlas på grund av sitt civilstånd styvmoderligt av samhället i olika avseenden och möter särskilda problem och svårigheter av olika slag. Av någon anledning har man från samhällets sida kommit att ta alltför lätt på de ensamståendes situation. En glädjande svängning tycker man sig dock kunna skönja — riksdagens andra kammare biföll sålunda folkpartiets partimotion om de ensamståendes problem till förra årets riksdag. Motionen avlogs emellertid av första kammaren, varför tyvärr något riksdagsbeslut inte kom till stånd.

Vi har tidigare framhållit, och vi vill nu upprepa, att man vid bedrivandet av en aktiv reformpolitik får akta sig för att skapa motsättningar mellan grupper i samhället eller mot samhället som sådant. Vi menar att det finns påtagliga risker för att många ensamstående får en avog känsla till andra grupper i samhället eller till samhället självt. Vi finner det alltså utomordentligt angeläget att samhället nu på allvar tar itu med denna fråga.

De ensamståendes mest kännbara problem möter på skatte-, bostads- och vårdområdena. Men även de rent personliga problem som har sin grund i ensamheten är ofta besvärliga. Vi skall här nedan göra en genomgång av särskilt dessa problemkomplex.

Skattetrycket

De särskilda, högre skatterna för ogifta, »ungkarlsskatten», uppfattas av många ensamstående som en orättvisa, framför allt i jämförelse med gifta personer utan barn. Att familjer med barn får en gynnsammare behandling i skattehänseende — framför allt genom barnbidrag, vilka kan betraktas som en skattereduktion — är naturligt i ett skattesystem som bygger på den s. k. skatteförmågeprincipen.

Som motivering för den högre skatten anföres ofta att de ensamstående

blott har sig själva att sörja för. Många som enligt skattereglerna betraktas som ensamstående har emellertid icke så sällan en ganska stor försörjningsbörd gentemot anhöriga. Skattereglerna bör därför inte utformas utifrån förutsättningen att de ensamstående endast har sig själva att sörja för.

Ett exempel på de ensamståendes ogynnsamma behandling i skatteavseende är de nya skatteskalor som på regeringens förslag antogs av 1965 års riksdag. Marginalskatten skärptes i vissa fall avsevärt för ensamstående.

Det är angeläget att frågan om en rättvisare behandling i skattehänseende av ogifta jämfört med gifta utan barn utredes i samband med pågående översyn av familjebeskattningsens framtida utformning.

Bostadsfrågan

De ensamstående drabbas i särskilt hög grad av den svåra bostadssituationen i vårt land. En ensamstående ställs i bostadssammanhang — oavsett behovet av bostad — regelmässigt »sist i kön» och får således vänta betydligt längre på bostad än andra kategorier bostadssökande. I Stockholm t. ex. får en ogift bostadssökande vänta 10—12 år på en bostad. När han äntligen erbjuds en bostad genom bostadsförmedlingen håller den ofta mycket låg utrymmesstandard, i regel inte större än ett rum och kokvrå. Den ensamstående hänvisas ofta till att vara inneboende, med allt vad detta för med sig i form av extra kostnader, otrivsel, inskränkningar i möjligheten att ta emot goda vänner på besök o. s. v.

Inte minst för att förbättra de ensamståendes bostadssituation är det angeläget att kraftfulla åtgärder vidtages för att öka bostadsbyggandet och skapa en fungerande bostadsmarknad. Folkpartiet har i olika sammanhang framhållit att bostadsbyggandet fått vidkännas alltför stora påfrestningar vid de åtstramningar som vidtagits i samband med överkonjunkturer. Ett ökat bostadsbyggande skulle ha varit möjligt med en mer framlyst planering och om bostadssparandet stimulerats och utbildningen av byggnadsarbetare forcerats. När bostadsbyggnadsprogrammen upprättas är det nödvändigt att även de ensamståendes behov av tillfredsställande bostäder beaktas.

Det förtjänar i detta sammanhang att påpekas att en ensamstående som inte är vårdnadshavare inte kan komma i åtnjutande av bosättningslån.

Vårdfrågan

Ensamstående gamla eller sjuka — både vid långvarig sjukdom och vid akuta sjukdomsfall — har ett alldeles särskilt behov av hjälp och vård i hemmet. Icke sällan läser man i pressen om gamla ensamma personer som avlidit och legat oupptäckta i sina hem dagar och veckor i sträck. Detta är

givetvis en skamfläck i ett välfärdssamhälle. Det är alltså viktigt att samhället bedriver även en uppsökande verksamhet. De otillräckliga resurserna för hemvård skapar avsevärda problem just för de ensamstående. Kraftiga åtgärder måste vidtagas för att skapa ökade möjligheter till hemvård. Detta kan ske bl. a. därigenom att kommunerna stimuleras till att kraftigt bygga ut sin hemhjälpverksamhet. 1964 års riksdag fattade beslut om statsbidrag med 35 % av kommunernas nettokostnad för hemvårdarinnor, hemsamariter och annan jämförlig personal, som har till huvudsaklig uppgift att i enskilt hem hjälpa åldringar, handikappade och barnfamiljer. I den mån det visar sig att detta bidrag inte utgör tillräcklig stimulans till en ordentlig utbyggnad av hemvården bör man överväga om inte procentsatsen bör höjas. Vi vill i detta sammanhang understryka att icke blott åldringar, handikappade och barnfamiljer är i behov av hemvård. Även yngre ensamstående är vid akuta sjukdomsfall ofta i behov av hemvård, kanske i vissa fall t. o. m. i större utsträckning än barnfamiljer. Hänsyn bör tas härtill. Vi vill även erinra om att vi tidigare föreslagit att statsbidrag även skall kunna utgå till telefoninstallationer hos åldriga ensamstående.

Ytterligare åtgärder på detta område har tidigare föreslagits från vår sida, så t. ex. inrättandet av särskilda dag- och fritidshem för pensionärer. Även dessa förslag förtjänar att i detta sammanhang uppmärksammas.

Hemmavarande ensamstående kvinnor

Problemet för den grupp ensamstående kvinnor, de s. k. hemmadöttrarna, som vid föräldrarnas bortgång står i en brydsam ekonomisk situation och som ofta har svårt att försörja sig själva, har varit föremål för uppmärksamhet i skilda sammanhang, bl. a. inom socialpolitiska kommittén. Problemen har enligt vår mening ännu inte fått en tillfredsställande lösning. Många av dessa kvinnor kan — eventuellt efter omskolning — gå ut på arbetsmarknaden. Denna lösning är givetvis i flertalet fall att föredra. Det i Stockholms stad sedan en tid tillbaka införda systemet med »hemvårdsbiträden», kommunalt anställda kvinnor, som stannar i hemmet och vårdar sjuka föräldrar, är ett uppslag som förtjänar uppmärksamhet och synes böra införas även på andra håll. För en stor grupp ensamstående kvinnor står emellertid möjligheter att gå ut på arbetsmarknaden av olika skäl inte till buds. I de fall, då den bristande försörjningsförmågan inte beror på medicinska skäl, står inte möjligheterna till förtidspension öppna. Från vårt håll har krävts generösare möjligheter till pension för dessa kvinnor liksom även för äldre frånskilda kvinnor. Enligt vår mening skulle man i detta sammanhang kunna inhämta värdefulla uppslag av det för något år sedan i Norge antagna systemet. I »Lov om enke- og morstrygd» inlemmas såväl frånskilda kvinnor som de s. k. »familieenkjene», d. v. s. vad vi benämner »hemmadöttrar». Beträffande denna sistnämnda kategori gäller enligt det norska systemet att de kan få rimligt stöd efter en samlad

värdering av den situation vederbörande befinner sig i. Ett liknande system finns för närvarande i Danmark.

Ett införande av en allmän egenpension skulle också kunna bidra till att lösa dessa problem.

Vi vill i detta sammanhang erinra om att Stockholms stad verkställt en utredning om ensamstående kvinnor i åldrarna 50—66 år. Av de intervju-personer som saknade förvärvsarbete uttryckte drygt en fjärdedel önskemål om att erhålla sådant. Det är angeläget att man vidtar åtgärder för att i görligaste mån skapa möjligheter för kategorien ensamstående hem-mavarande kvinnor att gå ut i förvärvsarbete.

Ensamstående med barn

I vårt samhälle finns en stor kategori ensamstående med ett eller flera barn att draga försorg om. För att dessa medborgare skall kunna göra en insats i förvärvslivet krävs olika former av serviceanordningar, bl. a. för att ta hand om barnen. I första hand är det angeläget att det tillskapas ett erforderligt antal daghem och familjedaghem. Även om fjolårets riksdag beslutade om förbättrat stöd till daghemsverksamheten kvarstår alltjämt behovet av statligt stöd till familjedaghemmen.

Även frågan om byggande av särskilda servicehus och om serviceinriktad planering av nybebyggelse — även detta saker som tidigare aktualiserats av folkpartiet — är av fundamental betydelse för att underlätta livet för ensamstående med barn.

Ensamheten är sällan självvald. Den upplevs av många som bitter och trist. Många ensamstående, i synnerhet de äldre, saknar helt anhöriga och kanske också goda vänner. Bristen på mänskliga kontakter kan hos dem accentuera en känsla av att samhället negligerar dem och deras problem. Även andra besvärliga psykiska problem som kan resultera i självmord och kriminalitet kan uppstå. Detta kan sägas vara den allmänmänskliga sidan av problemkomplexet. Från samhällets sida kan måhända inte så mycket göras för att hjälpa upp detta allmänmänskliga problem. Något kan dock göras. Förenings- och kursverksamhet kan på olika sätt stimuleras. För pensionärernas del kan klubblokaler inrättas, såsom skett bl. a. i England.

Mot denna bakgrund framstår det emellertid som så mycket viktigare att samhället verkligen gör allt som står i dess makt för att bistå de ensamstående på de områden där samhällsinsatser kan komma till stånd. I vår motion har angivits exempel på en del av de svårigheter och problem som de ensamstående konfronteras med. Förslag till positiva samhälleliga insatser har anförts. Vår motion gör inte anspråk på att vara uttömmande vare sig vad gäller redovisningen av de ensamståendes problem eller vad gäller angivandet av möjligheter att komma till rätta med problemen.

En fullständig och allsidig samlad översyn av hela det komplex av pro-

blem som möter den ensamstående i vårt samhälle är därför enligt vår mening nödvändig. En utredning framstår som önskvärd, icke minst mot bakgrund av att det under det senaste året i den allmänna debatten gjorts gällande att statsmakterna negligerar den stora gruppen ensamstående. Denna översyn, som bör komma till stånd omgående och bedrivas med den största skyndsamhet, bör syfta till att så fullständigt som möjligt söka kartlägga alla olika sidor av problemkomplexet och lämna förslag till effektiva lösningar. De ensamstående måste känna att samhället är intresserat av dem — inte blott som skatteobjekt.

Med hänvisning till vad i motionen anförts får vi hemställa,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam, allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som möter olika kategorier ensamstående i samhället, samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Stockholm den 13 januari 1967

Bertil Ohlin (fp)

Sven Gustafson (fp)

Manne Ståhl (fp)

Sven Antby (fp)

i Göteborg

Henning Gustafsson (fp) Cecilia Nettelbrandt (fp) Ingemar Mundebo (fp)